

قانون اساسی ایران 1324

منبع :

<http://fis-iran.org>

ایران نامه : (بنیاد مطالعات ایران در امریکا)

<http://fis-iran.org/index.php/legaldocs/constitution1906>

قانون اساسی ایران

شیر و خورشید
مصوب 1324 هجری قمری
(مطابق با 1285 هجری شمسی و 1906 میلادی)
و متمم های آن قانون اساسی
مورخ 14 جمادی الاخره سال 1324 ه. ق.

در تشکیل مجلس

اصل اول - مجلس شورای ملی بموجب فرمان معدلت بنیان مورخه چهاردهم جمادی الاخره 1324 موسس و مقرر است.

اصل دوم - مجلس شورای ملی نماینده قاطبه اهالی مملکت ایران است که در امور معاشی و سیاسی وطن خود مشارکت دارند.

اصل سوم - مجلس شورای ملی مرکب است از اعضای که در طهران و ایالات انتخاب میشوند و محل انعقاد آن در طهران است.

* **اصل چهارم** - عده نمایندگان مجلس شورای ملی برای پایتخت و شهرستان ها دویست نفر خواهد بود و پس از هر دهسال در صورت ازدیاد جمعیت کشور در هر حوزه انتخابیه طبق آمار رسمی بنسبت هر یکصد هزار، یکنفر اضافه خواهد شد.
حوزه بندی بموجب قانون علیحده بعمل خواهد آمد.

[* پنج اصل (چهارم- پنجم- ششم- هفتم- هشتم) در جلسه روز پنجشنبه 26 اردیبهشت ماه 1336 شمسی به تصویب مجلس واحد که طبق قسمت اخیر اصل الحاقی به متمم قانون اساسی از مجلس سنا و شورای ملی تشکیل شده بود رسیده است:

اصل چهارم (منسوخ): عده انتخاب شوندگان بموجب انتخاب نامه علیحده از برای طهران و ایالات فعلا یکصد و شصت و دو نفر معین شده است و برحسب ضرورت عده مزبوره تراید تواند یافت الی دویست نفر.

اصل پنجم (منسوخ): منتخبین از برای دوسال تمام انتخاب می شوند و ابتداء این مدت از روزی است که منتخبین ولایات تماماً در تهران حاضر خواهند شد. پس از انقضاء مدت دوسال باید نمایندگان مجدداً انتخاب شوند و مردم مختارند هر یک از منتخبین سابق را که بخواهند و از آنها راضی باشند دوباره انتخاب کنند.

اصل ششم (منسوخ): منتخبین طهران لای الحضور حق انعقاد مجلس را داشته مشغول مباحثه و مذاکره می شوند رای ایشان در مدت غیبت منتخبین ولایات به اکثریت مناط اعتبار و اجراء است.

اصل هفتم (منسوخ): درموقع شروع به مذاکرات باید اقلاً دو ثلث از اعضاء مجلس حاضر باشند و هنگام تحصيل راي سه ربع از اعضاء باید حاضر بوده و اکثریت آراء وقتي حاصل مي شود که بیش از نصف حضار مجلس رأي بدهند.

اصل هشتم (منسوخ): مدت تعطيل و زمان اشتغال مجلس شوراي ملي برطبق نظامنامه داخلي مجلس بتشخيص خود مجلس است و پس از تعطيل تابستان باید مجلس از چهاردهم ميزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود.

* **اصل پنجم:** دوره نمایندگي مجلس شوراي ملي چهارسال تمام است و شامل دوره نوزدهم نیز مي باشد. قبل از انقضاء مدت باید انتخابات طبق قانون تجديد شود. ابتدای هر دوره از تاريخ تصويب اعتبارنامه بیش از نصب نمایندگان خواهد بود. تجديد انتخاب نمایندگان سابق بلامانع است.

* **اصل ششم:** پس از آن که دو ثلث نمایندگان مجلس شوراي ملي در پایتخت حاضر شدند مجلس منعقد مي شود.

* **اصل هفتم:** مجلس مي تواند با هر عده اي که در جلسه حاضر باشد مذاکرات را شروع نماید لکن براي اخذ رأي حضور بیش از نصف نمایندگان حاضر در مرکز لازم است و اکثریت آراء وقتي حاصل ميشود که بیش از نصف حضار در جلسه به رد یا قبول موضوع رأي بدهند.

* **اصل هشتم:** مدت تعطيل و زمان اشتغال مجلس شوراي ملي برطبق نظامنامه داخلي مجلس به تشخيص خود مجلس است و پس از تعطيل تابستان باید مجلس از چهاردهم ميزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود.

اصل نهم- مجلس شوراي ملي در مواقع تعطيل فوق العاده منعقد تواند شد.

اصل دهم- در موقع افتتاح مجلس خطابه اي به حضور همایوني عرض کرده به جواب خطابه از طرف قرين الشرف ملوکانه سرافراز و مباهي مي شود.

اصل یازدهم: اعضاء مجلس بدو آن که داخل مجلس مي شوند باید به ترتیب ذیل قسم خورده و قسم نامه را امضاء نمایند.

صورت قسم نامه

ما اشخاصي که در ذیل امضاء کرده ایم خداوند را به شهادت مي طلبیم و به قرآن قسم یاد مي کنیم مادام که حقوق مجلس و مجلسیان مطابق این نظامنامه محفوظ و مجري است تکالیفي را که به ما رجوع شده است. مهما امکن با کمال راستي و درستي و جد و جهد انجام بدهیم و نسبت به اعلیحضرت شاهنشاه متبوع عادل مفخم خودمان صدیق و راستگو باشیم و به اساس سلطنت و حقوق ملت خیانت ننمائیم و هیچ منظوري نداشته باشیم جز فوائد و مصالح دولت و ملت ایران.

اصل دوازدهم: به هیچ عنوان و به هیچ دست آویز کسی بدون اطلاع تصویب مجلس شوراي ملي حق ندارد متعرض اعضاي آن بشود اگر احياناً یکی از اعضاء علناً مرتکب جنحه و جنایتي شود و در حین ارتکاب جنایت دستگیر گردد باز باید اجرائي سیاست در باره او با استحضار مجلس باشد.

اصل سیزدهم: مذاکرات مجلس شوراي ملي از برای آن که نتیجه آنها به موقع اجراء گذارده تواند شد باید علنی باشد روزنامه نویسی و تماشاجي مطابق نظامنامه داخلي مجلس حق حضور و استماع دارند بدون این که حق نطق داشته باشند تمام مذاکرات مجلس را روزنامه جات مي توانند به طبع برسانند بدون تحريف و تغییر معني تا عامه ناس از مباحث مذاکره و تفصیل گزارشات مطلع شوند هرکس صلاح اندیشي در نظر داشته باشد در روزنامه عمومي برنگارد تا هیچ امري از امور در پرده و بر هیچکس مستور نماند لهذا عموم روزنامه جات مادامي که مندرجات آنها مخل اصلي از اصول اساسيه دولت و ملت نباشد مجاز و مختارند که مطالب مفیده عام المنفعه را همچنان مذاکرات مجلس و صلاح اندیشي خلق را بر آن مذاکرات به طبع رسانیده منتشر نمایند و اگر کسی در روزنامه جات و مطبوعات برخلاف آنچه ذکر شد و به

اغراض شخصي چيزي طبع نمايد يا تهمت و افتراء بزند قانونا مورد استنطاق و محاکمه و مجازات خواهد شد.

اصل چهاردهم: مجلس شوراي ملي بموجب نظامنامه عليحده موسوم به نظامنامه داخلي امور شخصي خود را از قبيل انتخاب رئيس و نواب رئيس و منشیان و ساير اجزاء و ترتيب مذاکرات و شعب و غيره منظم و مرتب خواهد کرد.

در وظائف مجلس و حدود و حقوق آن

اصل پانزدهم: مجلس شوراي ملي حق دارد در عموم مسائل آنچه را صلاح ملک و ملت ميداند پس از مذاکره و مذاقه از روي راستي و درستي عنوان کرده با رعایت اکثریت آراء درکمال امنیت و اطمینان با تصویب مجلس سنا به توسط شخص اول دولت به عرض برساند که به صحه همایوني موشح و به موقع اجراء گذارده شود.

اصل شانزدهم: کلیه قوانینی که برای تشیید مبانی دولت و سلطنت و انتظام امور مملکتی و اساس وزارتخانه ها لازم است باید به تصویب مجلس شوراي ملي برسد.

اصل هفدهم: لوائح لازمه را در ایجاد قانونی یا تغییر و تکمیل و نسخ قوانین موجوده مجلس شوراي ملي در مواقع لازم حاضر می نماید که با تصویب مجلس سنا به صحه همایوني رسانده به موقع اجراء گذارده شود.

اصل هیجدهم: تسویه امور مالیه جرح و تعدیل بودجه تغییر در وضع مالیات ها و رد و قبول عوارض و فروعات همچنان ممیزی های جدیدی که از طرف دولت اقدام خواهد شد به تصویب مجلس خواهند بود.

اصل نوزدهم: مجلس حق دارد برای اصلاح امور مالیاتی و تسهیل روابط حکومتی در تقسیم ایالات و ممالک ایران و تحدید حکومت ها پس از تصویب مجلس سنا اجرائی آرای مصوبه را از اولیای دولت بخواهد.

اصل بیستم: بودجه هریک از وزارتخانه ها باید در نیمه آخر هر سال از برای سال دیگر تمام شده پانزده روز قبل از عید نوروز حاضر باشد.

اصل بیست و یکم: هرگاه در قوانین اساسی وزارتخانه ها قانونی جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرره لازم شود با تصویب مجلس شوراي ملي صورت خواهد گرفت. اعم از اینکه لزوم آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزراء مسئول اظهار شده باشد.

اصل بیست و دویم: مواردی که قسمتی از عایدات یا دارائی دولت و مملکت منتقل یا فروخته می شود یا تغییری در حدود و ثغور مملکت لزوم پیدا می کند به تصویب مجلس شوراي ملي خواهد بود.

اصل بیست و سیم: بدون تصویب شوراي ملي امتیاز تشکیل کمپانی و شرکت های عمومی از هر قبیل و به هر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد.

اصل بیست و چهارم: بستن عهدنامه و مقاله نامه ها اعطای امتیازات (انحصار) تجارتي و صنعتی و فلاحتی و غیره اعم از این که طرف داخله باشد یا خارجه باید به تصویب مجلس شوراي ملي برسد به استثنای عهدنامه هائی که استتار آنها اصلاح دولت و ملت باشد.

اصل بیست و پنجم: استقراض دولتی بهر عنوان که باشد خواه از داخله خواه از خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شوراي ملي خواهد شد.

اصل بیست و ششم: ساختن راه های آهن یا شوسه خواه به خرج دولت خواه به خرج شرکت و کمپانی اعم از داخله و خارجه منوط به تصویب مجلس شوراي ملي است.

اصل بیست و هفتم: مجلس در هرجا نقضی در قوانین و یا مسامحه در اجرائی آن ملاحظه کند به وزیر

مسئول در آن کار اخطار خواهد کرد و وزیر مزبور باید توضیحات لازمه را بدهد.

اصل بیست و هشتم: هرگاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه که به صحه همایونی رسیده اند به اشتباه کاری احکام کتبی یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید و مستمسک مساهله و عدم مواظبت خود قرار دهد به حکم قانون مسئول ذات مقدس همایون خواهد بود.

اصل بیست و نهم: هر وزیری که در امری از امور مطابق قوانینی که به صحه همایونی رسیده است از عهده جواب برنیاید و معلوم شود که نقض قانون و تخلف از حدود مقرر کرده است مجلس عزل او را از پیشگاه همایونی مستدعی خواهد شد و بعد از وضوح خیانت در محکمه عدلیه دیگر به خدمت دولتی منصوب نخواهد شد.

اصل سی ام: مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند عریضه ای به توسط هیأتی که مرکب از رئیس و شش نفر از اعضاء که طبقات ششگانه انتخاب کنند به عرض پیشگاه مقدس ملوکانه برساند وقت شرفیابی را باید به توسط وزیر دربار از حضور مبارک استیذان نمود.

اصل سی و یکم: وزراء حق دارند در اجلاسات مجلس شورای ملی حاضر شده و در جایی که برای آنها مقرر است نشسته مذاکرات مجلس را بشنوند و اگر لازم دانستند از رئیس مجلس اجازه نطق خواسته توضیحات لازمه را از برای مذاکره و مذاقه امور بدهند.

در اظهار مطالب به مجلس شورای ملی

اصل سی و دوم: هرکس از افراد ناس می تواند عرضحال یا ایرادات یا شکایات خود را کتبا به دفترخانه عریض مجلس عرضه بدارد اگر مطلب راجع به خود مجلس باشد جواب کافی به او خواهد داد و چنانچه مطلب راجع به یکی از وزارتخانه ها است بدان وزارتخانه خواهد فرستاد که رسیدگی نمایند و جواب مکفی بدهند.

اصل سی و سیم: قوانین جدیدی که محل حاجت باشد در وزارتخانه های مسئول انشاء و تنقیح یافته به توسط وزراء مسئول یا از طرف صدراعظم به مجلس شورای ملی اظهار خواهد شد و پس از تصویب به صحه همایونی موشح گشته به موقع اجرا گذاشته می شود.

اصل سی و چهارم: رئیس مجلس می تواند برحسب لزوم شخصا یا به خواهش ده نفر از اعضاء مجلس یا وزیری اجلاسی محرمانه بدون حضور روزنامه نویس و تماشاچی یا انجمنی محرمانه مرکب از عده منتخبی از اعضاء مجلس تشکیل بدهد که سایر اعضاء مجلس حق حضور در آن نداشته باشند لیکن نتیجه مذاکرات انجمن محرمانه وقتی مجری تواند شد که در مجلس محرمانه با حضور سه ربع از منتخبین مطرح مذاکره شده به اکثریت آراء قبول شود اگر مطلب در مذاکرات انجمن محرمانه قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و مسکوت عنه خواهد ماند.

اصل سی و پنجم: اگر مجلس محرمانه به تقاضای رئیس مجلس بوده است حق دارد هر مقدار از مذاکرات را که صلاح بداند به اطلاع عموم برساند لکن اگر مجلس محرمانه به تقاضای وزیری بوده است افشای مذاکرات موقوف به اجازه آن وزیر است.

اصل سی و ششم: هر یک از وزراء می تواند مطلبی را که به مجلس اظهار کرده در هر درجه از مباحثه که باشد استرداد کند مگر این که اظهار ایشان به تقاضای مجلس بوده باشد در این صورت استرداد مطلب موقوف به موافقت مجلس است.

اصل سی و هفتم: هرگاه لایحه وزیری در مجلس موقع قبول نیافت منظم به ملاحظات مجلس عودت داده می شود وزیر مسئول پس از رد یا قبول ایرادات مجلس می تواند لایحه مزبوره را درثانی به مجلس اظهار بدارد.

اصل سی و هشتم: اعضای مجلس شورای ملی باید رد یا قبول مطالب را صریح و واضح اظهار بدارند و احدی حق ندارد ایشان را تحریض یا تهدید در دادن رای خود نماید اظهار رد و قبول اعضای مجلس باید به

قسمی باشد که روزنامه نویس و تماشاچی هم بتوانند ادراک کند یعنی باید آن اظهار به علامات ظاهری باشد از قبیل اوراق کبود و سفید و امثال آن.

عنوان مطالب از طرف مجلس

اصل سی و نهم: هروقت مطلبی از طرف یکی از اعضای مجلس عنوان شود فقط وقتی مطرح مذاکره خواهد شد که اقلاً پانزده نفر از اعضای مجلس آن مذاکره مطلب را تصویب نمایند در این صورت آن عنوان کتبا به رئیس مجلس تقدیم می شود رئیس مجلس حق دارد که آن لایحه را بدواً در انجمن تحقیق مطرح مذاقه قرار بدهد.

اصل چهلم: در موقع مذاکره و مذاقه لایحه مذکوره در اصل سی و نهم چه در مجلس و چه در انجمن تحقیق اگر لایحه مزبور راجع به یکی از وزراء مسئول باشد مجلس باید به وزیر مسئول اطلاع داده که اگر بشود شخصاً و الا معاون او به مجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون او بشود سواد لایحه و منضمات آن را باید قبل از وقت از ده روز الی یک ماه به استثناء مطالب فوری از برای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل از وقت معلوم باشد پس از مذاقه مطلب با حضور وزیر مسئول در صورت تصویب مجلس به اکثریت آراء رسماً لایحه نگاشته به وزیر مسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه را معمول دارد.

اصل چهل و یکم: هرگاه وزیر مسئول در مطلب معنون از طرف مجلس به مصلحتی همراه نشد باید معاذیر خود را توجیه و مجلس را متقاعد کند.

اصل چهل و دوم: در هر امری که مجلس شورای ملی از وزیر مسئولی توضیح بخواهد آن وزیر ناگزیر از جوابست و این جواب نباید بدون عذر موجه و بیرون از اندازه اقتضاء به عهده تاخیر بیافتد مگر مطالب محرمانه که مستور بودن آن در مدت معینی صلاح دولت و ملت باشد ولی بعد از انقضاء مدت معین وزیر مسئول مکلف است که همان مطلب را در مجلس ابراز نماید.

در شرایط تشکیل مجلس سنا

اصل چهل و سوم: مجلس دیگری بعنوان سنا مرکب از شصت نفر اعضاء تشکیل می یابد که اجلاسات آن بعد از تشکیل مقارن اجلاسات مجلس شورای ملی خواهد بود.

اصل چهل و چهارم: نظامنامه های مجلس سنا باید به تصویب مجلس شورای ملی برسد.

اصل چهل و پنجم: اعضای این مجلس از اشخاص خبیر و بصیر و متدین محترم مملکت منتخب می شوند سی نفر از طرف قرین الشرف اعلیحضرت همایونی استقرار می یابند پانزده نفر از اهالی طهران پانزده نفر از اهالی ولایات و سی نفر از طرف ملت پانزده نفر به انتخاب اهالی طهران پانزده نفر به انتخاب اهالی ولایات.

اصل چهل و ششم: پس از انعقاد سنا تمام امور باید به تصویب هردو مجلس باشد اگر آن امور در سنا یا از طرف هیات وزراء عنوان شده باشد باید اول در مجلس سنا تنقیح و تصحیح شده به اکثریت آراء قبول و بعد به تصویب مجلس شورای ملی برسند ولی اموری که در مجلس شورای ملی عنوان می شود برعکس از این مجلس به مجلس سنا خواهد رفت مگر امور مالیه که مخصوص به مجلس شورای ملی خواهد بود و قرارداد مجلس در امور مذکوره باطلاع مجلس سنا خواهد رسید که مجلس مزبور ملاحظات خود را به مجلس ملی اظهار نماید ولیکن مجلس ملی مختار است ملاحظات مجلس سنا را بعد از مذاقه لازمه قبول یا رد نماید.

اصل چهل و هفتم: مادام که مجلس سنا منعقد نشده فقط امور بعد از تصویب مجلس شورای ملی بصره همایونی موشح و بموقع اجرا گذارده خواهد شد.

* **اصل چهل و هشتم:** اعلیحضرت همایون شاهنشاهی می تواند هریک از مجلس شورای ملی و مجلس سنا را جداگانه و یا هر دو مجلس را در آن واحد منحل نماید.

[* این اصل به موجب تصمیم مجلس موسسان مورخ 18 اردیبهشت ماه 1328 (که در متن قرار داده شده) فسخ شده است: اصل چهل و هشتم (منسوخ): هرگاه مطلبی که از طرف وزیری پس از تنقیح و تصحیح در مجلس سنا به مجلس شورای ملی رجوع می شود قبول نیافت در صورت اهمیت مجلس ثالثی مرکب از اعضای مجلس سنا و مجلس شورای ملی به حکم انتخاب اعضای دو مجلس و بالسویه تشکیل یافته در ماده متنازع فیها رسیدگی می کند نتیجه رای این مجلس را در شورای ملی قرائت می کند اگر موافقت دست داد فیها و الا شرح مطلب را به عرض حضور ملوکانه می رسانند هرگاه رای مجلس شورای ملی را تصدیق فرمودند مجری می شود و اگر تصدیق فرمودند امر به تجدید مذاکره و مذاقه خواهند فرمود و اگر باز اتفاق آراء حاصل نشد و مجلس سنا با اکثریت دو ثلث آراء انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند و هیات وزراء هم جداگانه انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند فرمان همایونی به انفصال مجلس شورای ملی صادر می شود و اعلیحضرت همایونی در همان فرمان حکم به تجدید انتخابات می فرمایند و مردم حق خواهند داشت منتخبین سابق را مجدداً انتخاب کنند.]

در هر مورد که مجلس یا یکی از آنها به موجب فرمان همایونی منحل می گردد باید در همان فرمان انحلال علت انحلال ذکر شده و امر به تجدید انتخابات نیز بشود.

انتخابات جدید در ظرف یک ماه از تاریخ صدور فرمان شروع شده و مجلس یا مجلسین جدید در ظرف سه ماه از تاریخ مزبور باید منعقد گردد.

مجلس جدید که پس از انحلال تشکیل می شود برای یک دوره جدید خواهد بود نه برای بقیه دوره مجلس منحل شده.

مجلس یا مجلسین جدید را نمی توان مجدداً برای همان علت منحل نمود.

هرگاه در مورد طرح یا لایحه قانونی که دو دفعه از مجلسی به مجلس دیگر رجوع شده است بین مجلس سنا و مجلس شورای ملی توافق نظر حاصل نشود کمیسیون مختلطي مرکب از اعضای مجلسین که به عده مساوی از طرف هریک از مجلسین انتخاب می شود تشکیل و در مورد اختلاف رسیدگی کرده گزارش خود را به مجلسین تقدیم می نماید - هرگاه مجلس سنا و مجلس شورای ملی گزارشی را که کمیسیون مختلط داده است تصویب نمودند قانون مزبور برای توشیح صحه ملوکانه ارسال می شود.

در صورتی که مجلسین در گزارش کمیسیون مختلط نیز توافق نظر حاصل نکردند مورد اختلاف به عرض ملوکانه می رسد هرگاه اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نظر مجلس شورای ملی را تصویب فرمودند امر به اجراء می دهند و الا موضوع تا ششماه مسکوت مانده و عندالاقضاء ممکن است بعد از انقضای این مدت به عنوان طرح با لایحه جدیدی در یکی از مجلسین مطرح شود.

اصل 48 و هریک از اصول دیگر قانون اساسی مورخ 14 ذیقعدة الحرام 1324 قمری و متمم آن که مخالف مقررات این اصل است نسخ می شود.

اصل چهل و نهم: منتخبین جدید طهران باید بفاصله یکماه و منتخبین ولایات بفاصله سه ماه حاضر شوند و چون منتخبین دارالخلافه حاضر شدند مجلس افتتاح و مشغول کار خواهند شد لیکن در ماده متنازع فیها گفتگو نمی کنند تا منتخبین ولایات برسند هرگاه مجلس جدید پس از حضور تمام اعضاء یا اکثریت تام همان رای سابق را امضاء کرد ذات مقدس همایونی آن رای مجلس شورای ملی را تصویب فرموده امر به اجرا می فرمایند. اصل پنجاهم: در هر دوره انتخابیه که عبارت از دو* سال است یک نوبت بیشتر امر بتجدید منتخبین نخواهد شد. اصل پنجاه و یکم: مقرر آنکه سلاطین اعقاب و اخلاف ما حفظ این حدود و اصول را که برای تشیید مبانی دولت و تاکید اساس سلطنت و نگهبانی دستگاه معدلت و آسایش برقرار و مجری فرمودیم وظیفه سلطنت خود دانسته در عهده شناسند.

في شهر ذیقعدة الحرام 1324
هو الله تعالی

این قوانین اساسی مجلس شورای ملی و مجلس سنا

که حاوی پنجاه و یک اصل است صحیح است
 چهاردهم شهر ذیقعده 1324
 محل صحه همایونی
 امضاء ولیعهد و امضاء مشیرالدوله

* طبق اصل الحاقی به متمم قانون اساسی در سال 1336 مجلس واحد از مجلس سنا و شورای ملی تشکیل و اصول چهار و پنج و شش و هفت قانون اساسی و تفسیر مربوط به اصل هفتم و اصل هشتم قانون اساسی و اصل چهل و نه متمم قانون اساسی را اصلاح نمود و در اصل پنجم اصلاح شده مدت دوره انتخابیه چهار سال تعیین گردیده است.

متمم قانون اساسی

مورخ 29 شعبان 1325 ه. ق.

بسم الله الرحمن الرحيم

اصولی که برای تکمیل قوانین اساسیه مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی که در تاریخ چهاردهم شهر ذی القعدة الحرام یک هزار و سیصد و بیست و چهار به صحه مرحوم مغفور شاهنشاه سعید مظفرالدین شاه قاجار نورالله مضجعه موشح شده اضافه می شود از قرار ذیل است:

کلیات

اصل اول: مذهب رسمی ایران اسلام و طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد.

اصل دوم: مجلس مقدس شورای ملی که به توجه و تایید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و بذل مرحمت اعلیحضرت شاهنشاه اسلام خلدالله سلطانه و مراقبت حجج اسلامیه کثرالله امثالهم و عامه ملت ایران تاسیس شده است باید در هیچ عصری از اعصار مواد قانونیه آن مخالفتی با قواعد مقدسه سلام و قوانین موضوعه حضرت خیرالانام صلی الله علیه و آله و سلم نداشته باشد و معین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه با قواعد اسلامیه بر عهده علمای اعلام امام الله برکات وجود هم بوده و هست لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعصار هیاتی که کمتر از پنج نفر نباشد از مجتهدین و فقهای متدینین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند به این طریق که علمای اعلام و حجج اسلام مرجع تقلید شیعه اسامی بیست نفر از علماء که دارای صفات مذکوره باشند معرفی به مجلس شورای ملی بنمایند پنج نفر از آنها را یا بیشتر به مقتضای عصر اعضای مجلس شورای ملی بالاتفاق یا به حکم قرعه تعیین نموده به سمت عضویت بشناسند تا موادی که در مجلس عنوان می شود به دقت مذاکره و غور رسی نموده هر یک از آن مواد معنونه که مخالفت با قواعد مقدسه اسلام داشته باشد طرح و رد نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رأی این هیات علماء در این باب مطاع و بتبع خواهد بود و این ماده تا زمان ظهور حضرت حجة عصر عجل الله فرجه تغییر پذیر نخواهد بود.

اصل سیم: حدود مملکت ایران و ایالات و ولایات و بلوکات آن تغییر پذیر نیست مگر به موجب قانون.

اصل چهارم: پایتخت ایران طهران است.

اصل پنجم: الوان رسمی بیرق ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیرو خورشید است.

اصل ششم: جان و مال اتباع خارجه مقیمین خاک ایران مامون و محفوظ است مگر در مواردی که قوانین مملکتی استثناء می کند.

اصل هفتم: اساس مشروطیت جزء و کلاً تعطیل بردار نیست.

حقوق ملت ایران

اصل هشتم: اهالی مملکت ایران در مقابل قانون دولتی متساوی الحقوق خواهد بود.

اصل نهم: افراد مردم از حیث جان و مال و مسکن و شرف محفوظ و مصون از هر نوع تعرض هستند و متعرض احدی نمی توان شد مگر به حکم و ترتیبی که قوانین مملکت معین می نماید.

اصل دهم: غیر از مواقع ارتکاب جنحه و جنایات و تقصیرات عمده هیچکس را نمی توان فوراً دستگیر نمود مگر به حکم کتبی رئیس محکمه عدلیه برطبق قانون و در آن صورت نیز باید گناه مقصر فوراً یا منتهی در ظرف بیست و چهار ساعت به او اعلام و اشعار شود.

اصل یازدهم: هیچکس را نمی توان از محکمه ای که باید در باره او حکم کند منصرف کرده مجبورا به محکمه دیگر رجوع دهند.

اصل دوازدهم: حکم و اجرای هیچ مجازاتی نمی شود مگر به موجب قانون.

اصل سیزدهم: منزل و خانه هرکس در حفظ و امان است در هیچ مسکنی قهرا نمی توان داخل شد مگر به حکم و ترتیبی که قانون مقرر نموده.

فصل چهاردهم: هیچیک از ایرانیان را نمی توان نفی داد یا منع از اقامت در محلی یا مجبور به اقامت محل معینی نمود مگر در مواردی که قانون تصریح می کند.

اصل پانزدهم: هیچ ملکی را از تصرف صاحب ملک نمی توان بیرون کرد مگر با مجوز شرعی و آن نیز پس از تعیین و تادیه قیمت عادلانه است.

اصل شانزدهم: ضبط املاک و اموال مردم به عنوان مجازات و سیاست ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل هفدهم: سلب تسلط مالکین و متصرفین از املاک و اموال متصرفه ایشان به هر عنوان که باشد ممنوع است مگر به حکم قانون.

اصل هیجدهم: تحصیل و تعلیم علوم و معارف و صنایع آزاد است مگر آنچه شرعاً ممنوع باشد.

اصل نوزدهم: تاسیس مدارس به مخارج دولتی و ملتی و تحصیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم و معارف مقرر شود و تمام مدارس و مکاتب باید در تحت ریاست عالی و مراقبت وزارت علوم و معارف باشد.

اصل بیستم: عامه مطبوعات غیر از کتب ضلال و مواد مضره به دین مبین آزاد و ممیزی در آنها ممنوع است ولی هرگاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود نشردهنده یا نویسنده برطبق قانون مطبوعات مجازات می شود اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد ناشر و طابع و موزع از تعرض مصون هستند.

اصل بیست و یکم: انجمن ها و اجتماعاتی که مولد فتنه دینی و دنیوی و مخل به نظم نباشند در تمام مملکت آزاد است ولی مجتمعی با خود اسلحه نباید داشته باشند و ترتیباتی را که قانون در این خصوص مقرر می کند باید متابعت نمایند. اجتماعات در شوارع و میدان های عمومی هم باید تابع قوانین نظمیه باشند.

اصل بیست و دویم: مراسلات پستی کلیه محفوظ و از ضبط و کشف مصون است مگر در مواردی که قانون استثناء می کند.

اصل بیست و سیم: افشاء یا توقیف مخابرات تلگرافی بدون اجازه صاحب تلگراف ممنوع است مگر در مواردی که قانون معین می کند.

اصل بیست و چهارم: اتباع خارجه می توانند قبول تبعیت ایران را بنمایند قبول و بقای آنها بر تبعیت و خلع آنها از تبعیت به موجب قانون جداگانه است.

اصل بیست و پنجم: تعرض به مامورین دیوانی در تقصیرات راجعه به مشاغل آنها محتاج به تحصیل اجازه نیست مگر در حق وزراء که رعایت قوانین مخصوصه در این باب باید بشود.

قوای مملکت

اصل بیست و ششم: قوای مملکت ناشی از ملت است طبقه استعمال آن قوا را قانون اساسی معین می نماید.

اصل بیست و هفتم: قوای مملکت به سه شعبه تجزیه می شود:

اول: قوه مقننه که مخصوص است به وضع و تهذیب قوانین و این قوه ناشی می شود از اعلیحضرت شاهنشاهی و مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هریک از این سه منشاء حق انشاء قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است به عدم مخالفت با موازین شرعی و تصویب مجلسین و توشیح به صحت همایونی لکن وضع و تصویب قوانین راجعه به دخل و خرج مملکت از مختصات مجلس شورای ملی است. شرح و تفسیر قوانین از وظایف مختصه مجلس شورای ملی است.

دویم: قوه قضائیه و حکمیه که عبارتست از تمیز حقوق و این قوه مخصوص است به محاکم شرعی در شرعیات و به محاکم عدلیه در عرفیات.

سیم: قوه اجرائیه که مخصوص پادشاه است یعنی قوانین و احکام به توسط وزراء و مامورین دولت به نام نامی اعلیحضرت همایونی اجراء می شود به ترتیبی که قانون معین می کند.

اصل بیست و هشتم: قوای ثلاثه مزبوره همیشه از یکدیگرممتاز و منفصل خواهد بود.

اصل بیست و نهم: منافع مخصوصه هر ایالت و ولایت و بلوک به تصویب انجمن های ایالتی و ولایتی به موجب قوانین مخصوصه آن مرتب و تسویه می شود.

حقوق اعضای مجلسین

اصل سی ام: وکلای مجلس شورای ملی و مجلس سنا از طرف تمام ملت وکالت دارند نه فقط از طرف طبقات مردم یا ایالات و ولایات و بلوکاتی که آنها را انتخاب نموده اند.

اصل سی و یکم: یکنفر نمی تواند در زمان واحد عضویت هر دو مجلس را دارا باشد.

اصل سی و دویم: چنان چه یکی از وکلا در ادارات دولتی موظفاً مستخدم بشود از عضویت مجلس منفصل می شود و مجدداً عضویت او در مجلس موقوف به استعفای از شغل دولتی و انتخاب از طرف ملت خواهد بود.

اصل سی و سیم: هریک از مجلسین حق تحقیق و تفحص در هر امری از امور مملکتی دارند.

اصل سي و چهارم: مذاکرات مجلس سنا در مدت انفصال مجلس شوراي ملي بي نتیجه است.

حقوق سلطنت ايران

اصل سي و پنجم: سلطنت وديعه ايست که به موجب الهي از طرف ملت به شخص پادشاه مفوض شده.

* **اصل سي و ششم:** سلطنت مشروطه ايران از طرف ملت بوسيله مجلس موسسان به شخص اعلیحضرت شاهنشاه رضاشاه پهلوي تفويض شده و در اعقاب ذکور ایشان نسلاً بعد نسل برقرار خواهد بود.

* **اصل سي و هفتم:** ولايت عهد با پسر بزرگتر پادشاه که مادرش ايراني الاصل* باشد خواهد بود در صورتی که پادشاه اولاد ذکور نداشته باشد تعيين وليعهد برحسب پيشنهاد شاه و تصويب مجلس شوراي ملي به عمل خواهد آمد مشروط برآنکه آن وليعهد از خانواده قاجار نباشد ولي در هر موقعی که پسري براي پادشاه بوجود آید حقاً ولايت عهد با او خواهد بود.

[* اصول سه گانه 36-37-38 متمم قانون اساسي به موجب ماده واحده مصوبه مجلس موسسان در تاريخ 21 آذرماه 1304 شمسي که ذیلا نقل مي شود به شرح مندرج در متن اصلاح شده است. «ماده واحده - مجلس موسسان سه اصل 36 و 37 و 38 متمم قانون اساسي مصوبه بيست و یکم آذرماه 1304 را بجاي سه اصل 36 و 37 و 38 سابق متمم قانون اساسي قرار داده سه اصل مذکور سابق را ملغي مي داند».

سه اصل ملغي شده

اصل سي و ششم - سلطنت مشروطه ايران در شخص اعلیحضرت شاهنشاهي السلطان محمدعلي شاه قاجار ادام الله سلطنته و اعقاب ایشان نسلاً بعد نسل برقرار خواهد بود.

اصل سي و هفتم - ولايت عهد در صورت تعدد اولاد به پسر اکبر پادشاه که مادرش ايراني الاصل و شاهزاده باشد ميرسد و درصورتیکه براي پادشاه اولاد ذکور نباشد اکبر خاندان سلطنت با رعايت الاقرب فالاقرب به رتبه ولايت عهد نایل مي شود و هرگاه در صورت مفروضه فوق اولاد ذکوري براي پادشاه به وجود آید حقاً ولايتعهد به او خواهد رسید.

اصل سي و هشتم - در موقع انتقال سلطنت وليعهد وقتي مي تواند شخصا امور سلطنت را متصدي شود که سن او به هيچده سال بالغ باشد چنان چه به اين سن نرسیده باشد با تصويب هيأت مجتمعه مجلس شوراي ملي و مجلس سنا نایب السلطنه اي براي او انتخاب خواهد شد تا هيچده سالگي را بالغ شود.

* کلمه «ايراني الاصل» مذکور در اين اصل به موجب قانون مصوب 14 آبان 1317 به شرح زیر تفسير شده است:

ماده واحده - منظور از مادر ايراني الاصل مذکور در اصل 37 متمم قانون اساسي اعم است از مادري که مطابق شق دوم از ماده 976 قانون مدني داراي نسب ايراني باشد يا مادري که قبل از عقد ازدواج با پادشاه يا وليعهد ايران به اقتضاء مصالح عاليه کشور به پيشنهاد دولت و تصويب مجلس شوراي ملي به موجب فرمان پادشاه عصر صفت ايراني به او اعطاء شده باشد.

** **اصل سي و هشتم:** در موقع انتقال سلطنت وليعهد وقتي مي تواند شخصا امور سلطنت را متصدي شود که داراي بيست سال تمام شمسي باشد. اگر به اين سن نرسیده باشد شهبانو مادر وليعهد بلافاصله امور نيابت سلطنت را به عهده خواهد گرفت مگر اين که از طرف پادشاه شخص ديگر به عنوان نایب السلطنه تعيين شده باشد. نایب السلطنه شورائي مرکب از نخست وزير و روساي مجلسين و

رئیس دیوان عالی کشور و چهار نفر از اشخاص خبیر و بصیر کشور با انتخاب خود تشکیل و وظائف سلطنت را طبق قانون اساسی با مشاوره آن شورا انجام خواهد داد تا ولیعهد بسن بیست سال تمام برسد. در صورت فوت یا کناره گیری نایب السلطنه شورای مزبور موقتا وظائف نیابت سلطنت را تا تعیین نایب السلطنه از طرف مجلسین از غیر خانواده قاجار انجام خواهد داد.

ازدواج شهبانو نایب السلطنه در حکم کناره گیری است.

[* اصول سه گانه -38- 41- 42- متمم قانون اساسی از طرف مجلس موسسان روز شنبه 18 شهریور 1346 شمسی به شرح مندرج در متن اصلاح شده است. متن اصول منسوخه به شرح ذیل نقل می شود:

*** اصل سی و هشتم منسوخ** - در موقع انتقال سلطنت ولیعهد وقتی می تواند شخصا امور سلطنت را متصدی شود که دارای بیست سال تمام شمسی باشد اگر به این سن نرسیده باشد نایب السلطنه ای از غیر خانواده قاجاریه از طرف مجلس شورای ملی انتخاب خواهد شد.

*** اصل چهل و یکم منسوخ** - در موقع رحلت پادشاه مجلس شورای ملی و مجلس سنا لزوما منعقد خواهد شد و انعقاد مجلسین زیاده از ده روز بعد از فوت پادشاه نباید به تعویق بیافتد.]

اصل سی و نهم: هیچ پادشاهی بر تخت سلطنت نمی تواند جلوس کند مگر این که قبل از تاجگذاری در مجلس شورای ملی حاضر شود با حضور اعضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هیات وزراء به قرار ذیل قسم یاد نماید:

من خداوند قادر متعال را گواه گرفته به کلام الله مجید و به آن چه نزد خدا محترم است قسم یاد می کنم که تمام هم خود را مصروف حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و محروس بدارم قانون اساسی مشروطیت ایران را نگهبان و برطبق آن و قوانین مقرر سلطنت نمایم و در ترویج مذهب جعفری اثنی عشری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال خداوند عز شانه را حاضر و ناظر دانسته منظوری جز سعادت و عظمت دولت و ملت ایران نداشته باشم و از خداوند مستعان در خدمت به ترقی ایران توفیق می طلبم و از ارواح طیبه اولیای اسلام استمداد می کنم.

اصل چهلم: همین طور شخصی که به نیابت سلطنت منتخب می شود نمی تواند متصدی این امر شود مگر این که قسم مزبور فوق را یاد نموده باشد.

*** اصل چهل و یکم:** در موقع رحلت پادشاه طبق اصل 38 عمل خواهد شد. در این مورد و همچنین در مورد انتقال سلطنت هرگاه نایب السلطنه به ترتیب مقرر در اصل مذکور معلوم نشده باشد از طرف مجلسین در جلسه فوق العاده مشترک نایب السلطنه ای از غیر خانواده قاجار انتخاب خواهد شد و تا انتخاب نایب السلطنه هیاتی مرکب از نخست وزیر و روسای مجلسین و رئیس دیوان عالی کشور و سه نفر از بین نخست وزیران سابق یا روسای سابق مجلسین به انتخاب هیات دولت موقتا امور نیابت سلطنت را عهده دار خواهد شد.

نایب السلطنه ای که به ترتیب مذکور در این اصل و اصل 38 عهده دار امور نیابت سلطنت می شود نیز باید طبق اصل 39 سوگند یاد کند. هرکس به مقام نیابت سلطنت برسد از رسیدن به مقام سلطنت ممنوع است.

*** اصل چهل و دوم:** در هر مورد که نایب السلطنه از طرف مجلسین انتخاب می شود انعقاد جلسه مشترک مجلسین بیش از ده روز نباید بتعویق بیافتد.

هرگاه دوره نمایندگی نمایندگان هردو مجلس و یا یکی از آنها منقضی شده باشد و نمایندگان جدید انتخاب نشده باشند نمایندگان سابق حاضر می شوند و مجلسین منعقد می گردد.

در صورت انحلال یک یا هردو مجلس تا تشکیل مجلس جدید و انتخاب نایب السلطنه امور نیابت سلطنت موقتا به عهده هیات مذکور در اصل چهل و یکم خواهد بود.

پادشاه می تواند در موقع مسافرت و در غیاب خود شورائی برای اداره امور سلطنت انتخاب و یا نایب السلطنه تعیین کند که با مشاوره شورای مزبور امور سلطنت را موقتا برای مدت مسافرت و در غیاب

پادشاه انجام دهد.

*** اصل چهل و دویم منسوخ** - هرگاه دوره وکالت وکلای هردو یا یکی از مجلسین در زمان حیات پادشاه منقضی شده باشد و وکلای جدید در موقع رحلت پادشاه هنوز معین نشده باشند وکلای سابق حاضر و مجلسین منعقد می شود.

اصل چهل و سیم: شخص پادشاه نمی تواند بدون تصویب و رضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا متصدی امور مملکت دیگری شود.

اصل چهل و چهارم: شخص پادشاه از مسئولیت مبری است وزراء دولت در هرگونه امور مسئول مجلسین هستند.

اصل چهل و پنجم: کلیه قوانین و دستخط های پادشاه در امور مملکتی وقتی اجراء می شود که به امضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مدلول آن فرمان و دستخط همان وزیر است.

اصل چهل و ششم: عزل و نصب وزراء به موجب فرمان همایون پادشاه است.

اصل چهل و هفتم: اعطای درجات نظامی و نشان و امتیازات افتخاری با مراعات قانون مختص شخص پادشاه است.

اصل چهل و هشتم: انتخاب مامورین رئیسه دوائر دولتی از داخله و خارجه با تصویب وزیر مسئول از حقوق پادشاه است مگر در موافقی که قانون استثناء نموده باشد ولی تعیین سایر مامورین راجع به پادشاه نیست مگر در مواردی که قانون تصریح می کند.

*** اصل چهل و نهم:** صدور فرامین و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون این که هرگز اجرای آن قوانین را تعویق یا توقیف نمایند. در قوانین راجع به امور مالیه مملکت که از مختصات مجلس شورای ملی است چنان چه اعلیحضرت پادشاه تجدید نظری را لازم بدانند برای رسیدگی مجدد به مجلس شورای ملی ارجاع می نمایند. در صورتی که مجلس شورای ملی به اکثریت سه ربع از حاضرین در مرکز نظر سابق مجلس را تایید نمود اعلیحضرت شاهنشاه قانون را توشیح خواهند فرمود.

*** اصل چهل و نهم** متمام در جلسه روز پنجشنبه 26 اردیبهشت ماه 1336 شمسی به تصویب مجلس واحد که طبق قسمت اخیر اصل الحاقی به متمام قانون اساسی از مجلس سنا و شورای ملی تشکیل شده بود رسیده است.

اصل چهل و نهم (منسوخ) صدور فرامین و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون این که هرگز اجرای آن قوانین را تعویق یا توقف نماید.

اصل پنجاهم: فرمانفرمایی کل قشون بری و بحری با شخص پادشاه است.

اصل پنجاه و یکم: اعلان جنگ و عقد صلح با پادشاه است.

اصل پنجاه و دویم: عهدنامه هائی که مطابق اصل بیست و چهارم قانون اساسی مورخه چهاردهم ذیقده یک هزار و سیصد و بیست و چهار استتار آنها لازم باشد بعد از رفع محطور همین که منافع و امنیت مملکتی اقتضاء نمود با توضیحات لازمه باید از طرف پادشاه به مجلس شورای ملی و سنا اظهار شود.

اصل پنجاه و سیم: فصول مخفیة هیچ عهدنامه مبطل فصول آشکار آن عهدنامه نخواهد بود.

اصل پنجاه و چهارم: پادشاه می تواند مجلس شورای ملی و مجلس سنا را به طور فوق العاده امر به انعقاد فرمایند.

اصل پنجاه و پنجم: ضرب سکه با موافقت قانون بنام پادشاه است.

اصل پنجاه و هشتم: مخارج و مصارف دستگاه سلطنتی باید قانوناً معین باشد.

اصل پنجاه و هفتم: اختیارات و اقتدارات سلطنتی فقط همان است که در قوانین مشروطیت حاضر تصریح شده.

راجع به وزراء

اصل پنجاه و هشتم: هیچ کس نمی تواند به مقام وزارت برسد مگر آن که مسلمان و ایرانی الاصل و تبعه ایران باشد.

اصل پنجاه و نهم: شاهزادگان طبقه اولی یعنی پسر و برادر و عموی پادشاه عصر نمی تواند به وزارت منتخب شوند.

اصل شصتم: وزراء مسئول مجلسین هستند و در هر مورد که از طرف یکی از مجلس احضار شوند باید حاضر گردند و نسبت به اموری که محول به آنهاست حدود مسئولیت خود را منظور دارند.

اصل شصت و یکم: وزراء علاوه براین که به تنهایی مسئول مشاغل مختصه وزارت خود هستند به هیات اتفاق نیز در کلیات امور در مقابل مجلسین مسئول و ضامن اعمال یکدیگرند.

اصل شصت و دویم: عده وزراء را برحسب اقتضاء قانون معین خواهد کرد.

اصل شصت و سیم: لقب وزارت افتخاری به کلی موقوف است.

اصل شصت و چهارم: وزراء نمی توانند احکام شفاهی یا کتبی پادشاه را مستمسک قرار داده سلب مسئولیت از خودشان بنمایند.

اصل شصت و پنجم: مجلس شورای ملی یا سنا می تواند وزراء را در تحت موءاخذه و محاکمه درآورند.

اصل شصت و ششم: مسئولیت وزراء و سیاستی را که راجع به آنها می شود قانون معین خواهد نمود.

اصل شصت و هفتم: در صورتی که مجلس شورای ملی یا مجلس سنا به اکثریت تامه عدم رضایت خود را از هیات وزراء یا وزیری اظهار نمایند آن هیات یا آن وزیر از مقام وزارت منعزل می شود.

اصل شصت و هشتم: وزراء موظفاً نمی توانند خدمت دیگر غیر از شغل خودشان در عهده گیرند.

اصل شصت و نهم: مجلس شورای ملی یا مجلس سنا تقصیر وزراء را در محضر دیوانخانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوانخانه مزبوره با حضور تمام اعضاء مجلس محاکمات دائره خود محاکمه خواهد کرد مگر وقتی که به موجب قانون اتهام و اقامه دعوی از دائره ادارات دولتی مرجوعه به شخص وزیر خارج و راجع به خود وزیر باشد. تنبیه: مادامی که محکمه تمیز تشکیل نیافته است هیاتی منتخب از اعضاء مجلسین به عده متساوی نایب مناب محکمه تمیز خواهد شد.

اصل هفتادم: تعیین تقصیر و مجازات و اراده بر وزراء در موقعی که مورد اتهام مجلس شورای ملی یا مجلس سنا شوند و یا در امور اداره خود دچار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط به قانون مخصوص خواهد بود.

اقتدارات محاکمات

اصل هفتاد و یکم: دیوان عدالت عظمی و محاکم عدلیه مرجع رسمی تظلمات عمومی هستند و قضاوت در امور شرعیه با عدول مجتهدین جامع الشرایط است.

اصل هفتاد و دویم: منازعات راجعه به حقوق سیاسیه مربوط به محاکم عدلیه است مگر در مواقعی که قانون استثناء نماید.

اصل هفتاد و سیم: تعیین محاکم عرفیه منوط به حکم قانون است و کسی نمی تواند به هیچ اسم و رسم محکمه برخلاف مقررات قانون تشکیل نماید.

اصل هفتاد و چهارم: هیچ محکمه ممکن نیست منعقد گردد مگر به حکم قانون.

اصل هفتاد و پنجم: در تمام مملکت فقط یک دیوانخانه تمیز برای امور عرفیه دایر خواهد بود آن هم در شهر پایتخت و این دیوانخانه تمیز در هیچ محاکمه ابتدا رسیدگی نمی کند مگر در محاکماتی که راجع به وزراء باشد.

اصل هفتاد و هشتم: انعقاد کلیه محاکمات علنی است مگر آنکه علنی بودن آن مخل نظم یا منافی عصمت باشد در این صورت لزوم اخفا را محکمه اعلان می نماید.

اصل هفتاد و نهم: در ماده تقصیرات سیاسیه و مطبوعات چنان چه محرمانه بودن محاکمه صلاح باشد باید به اتفاق آراء جمیع اعضاء محکمه بشود.

اصل هفتاد و دهم: احکام صادره از محاکم باید مدلل و موجه محتوی فصول قانیه که برطبق آنها حکم صادر شده است و علنا قرائت شود.

اصل هفتاد و یازدهم: در مواد تقصیرات سیاسیه و مطبوعات هیات منصفین در محاکم حاضر خواهند بود.

اصل هشتادم: رؤساء و اعضای محاکم عدلیه به ترتیبی که قانون عدلیه معین می کند منتخب و به موجب فرمان همایونی منصوب می شوند.

اصل هشتاد و یکم: هیچ حاکم محکمه عدلیه را نمی توان از شغل خود موقتا یا دائما بدون محاکمه و ثبوت تقصیر تغییر داد مگر این که خودش استعفاء نماید.

* **اصل هشتاد و دویم:** تبدیل ماموریت حاکم محکمه عدلیه ممکن نمی شود مگر به رضای خود او.

* اصل 82 متمم قانون اساسی در دوره هشتم به شرح زیر تفسیر شده است:

قانون تفسیر اصل 82 متمم قانون اساسی

مصوب 26 مرداد ماه 1310 شمسی (کمیسیون قوانین عدلیه)

ماده اول- مقصود از اصل 82 متمم قانون اساسی آنست که هیچ حاکم محکمه عدلیه را نمی توان بدون رضای خود او از شغل قضائی به شغل اداری و یا به صاحب منصبی پارکه منتقل نمود و تبدیل محل ماموریت قضاة با رعایت رتبه آنان مخالف با اصل مذکور نیست.

ماده دوم- ماموریت هیچیک از قضاة و صاحب منصبان پارکه در نقاط بد آب و هوا بیش از سه سال نباید به طول انجامد مگر با رضایت خود مامور.

از تاریخ اختتام ماموریت هر قاضی و صاحب منصب پارکه در نقاط بد آب و هوا تا پنج سال به آن مامور نمی توان در هیچ نقطه بد آب و هوایی ماموریت داد مگر با رضای خود او.

هر یک سال ماموریت اشخاص فوق پس از اجرای این قانون در نقاط بد آب و هوا در موقع ترفیع دوسال

محسوب می شود مشروط براین که لاقلاً دو سال تمام در نقاط مذکوره ماموریت داشته باشد.

تبصره- نقاط بد آب و هوای مذکور در این ماده بموجب نظامنامه وزارت عدلیه معین خواهد شد.

ماده سوم- قضاتی که با رعایت ماده اول این قانون محل ماموریت آنها تبدیل شده و از قبول ماموریت امتناع نمایند متمرّد محسوب و در محکمه انتظامی تعقیب و مطابق نظامنامه های وزارت عدلیه مجازات خواهند شد.

ماده چهارم- نسبت به فارغ التحصیل های کلاس قضائی دوره اول شرط دوم ماده اول قانون استخدام قضاة و صاحب منصبان پارکه مصوب 28 اسفندماه 1306 لازم الرعایه نیست.

ماده پنجم - این قانون از 15 شهریور ماه 1310 به موقع اجرا گذارده می شود.

* این تفسیر به موجب لایحه قانونی 1331/6/29 و قانون متمم سازمان دادگستری مصوب 1336/6/17 لغو شده است.

* این اصل به موجب تصمیم مورخ 18 اردیبهشت ماه 1328 مجلس موسسان به متمم قانون اساسی الحاق شده است.

اصل هشتماد و سیم: تعیین شخص مدعی عموم با تصویب حاکم شرع در عهده پادشاه است.

اصل هشتماد و چهارم: مقرری اعضای محاکم عدلیه به موجب قانون معین خواهد شد.

اصل هشتماد و پنجم: روسای محاکم عدلیه نمی توانند قبول خدمات موظفه دولتی را بنمایند مگر این که آن خدمت را مجاناً برعهده گیرند و مخالف قانون هم نباشد.

اصل هشتماد و ششم: در هر کرسی ایالتی یک محکمه استیناف برای امور عدلیه مقرر خواهد شد به ترتیبی که در قوانین عدلیه مصرح است.

اصل هشتماد و هفتم: محاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه در تمام مملکت تاسیس خواهد شد.

اصل هشتماد و هشتم: حکمیت منازعه در حدود ادارات و مشاغل دولتی به موجب مقررات قانون به محکمه تمیز راجع است.

اصل هشتماد و نهم: دیوانخانه عدلیه و محکمه ها وقتی احکام و نظامنامه های عمومی و ایالتی و ولایتی و بلدی را مجری خواهند داشت که آنها مطابق با قانون باشند.

در خصوص انجمن های ایالتی و ولایتی

اصل نودم: در تمام ممالک محروسه انجمن های ایالتی و ولایتی به موجب نظامنامه مخصوص مرتب می شود و قوانین اساسیه آن انجمن ها از این قرار است.

اصل نود و یکم: اعضای انجمن های ایالتی و ولایتی بلاواسطه از طرف اهالی انتخاب می شوند مطابق نظامنامه انجمن های ایالتی و ولایتی.

اصل نود و دوم: انجمن های ایالتی و ولایتی اختیار نظارت تامه در اصلاحات راجعه به منافع عامه دارند با رعایت حدود قوانین مقرر.

اصل نود و سیم: صورت خرج و دخل ایالات و ولایات از هر فیصل به توسط انجمن های ایالتی و ولایتی طبع و نشر می شود.

در خصوص مالیه

اصل نود و چهارم: هیچ قسم مالیات برقرار نمی شود مگر به حکم قانون.

فصل نود و پنجم: مواردی را که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهد نمود.

اصل نود و ششم: میزان مالیات را همه ساله مجلس شورای ملی به اکثریت تصویب و معین خواهد نمود.

اصل نود و هفتم: در مواد مالیاتی هیچ تفاوت و امتیازی فیما بین افراد ملت گذارده نخواهد شد.

اصل نود و هشتم: تخفیف و معافیت از مالیات منوط به قانون مخصوص است.

اصل نود و نهم: غیر از مواقعی که قانون صراحتاً مستثنی می دارد به هیچ عنوان از اهالی چیزی مطالبه نمی شود مگر به اسم مالیات مملکتی و ایالتی و ولایتی و بلدی.

اصل صدم: هیچ مرسوم و انعامی به خزینه دولت حواله نمی شود مگر به موجب قانون.

اصل صد و یکم: اعضای دیوان محاسبات را مجلس شورای ملی برای مدتی که به موجب قانون مقرر می شود تعیین خواهد نمود.

اصل صد و دوم: دیوان محاسبات مأمور به معاینه و تفکیک محاسبات اداره مالیه و تفریغ حساب کلیه محاسبین خزانه است و مخصوصاً مواظب است که هیچیک از فقرات مخارج معینه در بودجه از میزان مقرر تجاوز ننموده تغییر و تبدیل نپذیرد و هر وجهی در محل خود به مصرف برسد و همچنین معاینه و تفکیک محاسبیه مختلفه کلیه ادارات دولتی را نموده اوراق سند خرج محاسبات را جمع آوری خواهد کرد و صورت کلیه محاسبات مملکتی را باید به انضمام ملاحظات خود تسلیم مجلس شورای ملی نماید.

اصل صد و سیم: ترتیب و تنظیم و اداره دیوان به موجب قانون است.

قشون

اصل صد و چهارم: ترتیب گرفتن قشون را قانون معین می نماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب به موجب قانون است.

اصل صد و پنجم: مخارج نظامی هر ساله از طرف مجلس شورای ملی تصویب می شود.

اصل صد و ششم: هیچ قشون نظامی خارجه به خدمت دولت قبول نمی شود و در نقطه ای از نقاط مملکت نمی تواند اقامت و یا عبور کند مگر به موجب قانون.

اصل صد و هفتم: حقوق و مناصب و شئون اهل نظام سلب نمی شد مگر به موجب قانون.

سواد دستخط مبارک همایونی بسمه تبارک و تعالی

متمم نظامنامه اساسی ملاحظه شد تماماً صحیح است و شخص همایون ما انشاءالله جافظ و ناظر کلیه آن خواهیم بود اعقاب و اولاد ما هم انشاءالله مقوی این اصول و اساس مقدس خواهند بود.

29 شعبان قوی نیل 1325 در قصر سلطنتی تهران

*اصل الحاقی به متمم قانون اساسی

در هر موقعی که مجلس شورای ملی و مجلس سنا هر یک جداگانه خواه مستقلاً خواه نظر پیشنهاد دولت لزوم تجدید نظر در یک یا چند اصل معین از قانون اساسی یا متمم آنرا به اکثریت دوثلث کلیه اعضاء خود تصویب نمایند و اعلیحضرت همایون شاهنشاهی نیز نظر مجلسین را تأیید فرمایند فرمان همایونی برای تشکیل مجلس موسسان و انتخابات اعضاء آن صادر می شود.

مجلس موسسان مرکب خواهد بود از عده ای که مساوی باشد با مجموع عده قانونی اعضاء مجلس شورای ملی و مجلس سنا، انتخابات مجلس موسسان طبق قانونی که به تصویب مجلسین خواهد رسید به عمل خواهد آمد. اختیارات مجلس مزبور محدود خواهد بود به تجدید نظر در همان اصل یا اصول به خصوصی که مورد رای مجلسین و تأیید اعلیحضرت همایون شاهنشاهی بوده است.

تصمیمات مجلس موسسان به اکثریت دو و ثلث آراء کلیه اعضاء اتخاذ و پس از موافقت اعلیحضرت همایون شاهنشاهی معتبر و مجری خواهد بود.

این اصل شامل هیچیک از اصول قانون اساسی و متمم آن که مربوط به دین مقدس اسلام و مذهب رسمی کشور که طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه می باشد و احکام آن و یا مربوط به سلطنت مشروطه ایران است نمی گردد و اصول مزبور الی الابد غیرقابل تغییر است.

درمورد اصول چهار و پنج و شش و هفت قانون اساسی و تفسیر مربوط به اصل هفتم و همچنین در اصل هشت قانون اساسی و اصل چهل و نه متمم آن با توجه به سابقه و قوانینی که نسبت به بعضی از این اصول وضع شده است یکبار مجلس شورای ملی و مجلس سنا که پس از تصویب این اصل منعقد خواهند شد بلافاصله پس از رسمیت یافتن مجلسین در اصول مزبور تجدید نظر خواهند نمود و برای این منظور مجلس واحدی تحت ریاست رئیس مجلس سنا تشکیل داده و اصلاحات لازم را به اکثریت دوثلث آراء کلیه اعضاء مجلسین به عمل خواهد آورد تا پس از آن که از طرف اعلیحضرت همایون شاهنشاهی تأیید گردید به صحنه ملوکانه موشح شده معتبر و مجری خواهد بود